

Фота Веранікі Клімашэвіч

У другім паўгоддзі 2026 года ў часопісе будуць змешчаны:

- Аповесць Зінаіды Дудзюк «Ротмістр Зданевіч»
- Раздзелы з будучай кнігі Навума Гальпяровіча «Мой Ерусалім»
- Аповесць Віктара Варанца «Люцыфер ужо ў Гродне»
- Аповесць-эсэ ў абразках Яўгена Хвалея «Каласы не здраджваюць полю»
- Раздзелы з рамана Уладзіміра Ліпскага «Цялец»
- Гісторыка-палітычная навела Івана Саверчанкі «Сеча»
- Раздзелы з дакументальна-мастацкай аповесці Іван Лапо «Было ў маці сямёра дзяцей...»
- Аповяданні Генадзя Аўласенкі, Святланы Бязлепкінай, Івана Пяшко, Людмілы Кебіч, Ніны Рыбік, Вольгі Талаяронак, Анатоля Бутэвіча, Сяргея Сцяпана, Галіны Лазіцкай, Яўгеніі Лязо, Наталлі Шастаковай, Уладзіміра Васько, Уладзіміра Прона, Вікторыі Сон і інш.
- Вершы Алеся Бадака, Казіміра Камейшы, Міхася Пазнякава, Змітрака Марозава, Рагнеда Малахоўскага, Іны Фраловай, Івана Капыловіча, Васіля Казачка, Настасі Нарэйкі, Жанны Міус, Святланы Сцепанчук, Кацярыны Мізеры, Наталлі Жызнеўскай, Галіны Загурскай, Людкі Сільновай, Алены Котавай, Галіны Бабарыкі, Ірыны Тулупавай, Таццяны Яцук, Віктара Яраца і інш.
- Эсэ-міф Таццяны Шамякінай «Беларуская духоўная культура: жаночае ў міфалогіі»
- Артыкулы Алега Слукі «Лірычная сімфонія Анатоля Вярцінскага», Міколы Мікуліча «Збудзіся, крывіч, з-пад нявольнага сну...», Сяргея Ёрша «Невядомыя факты пра паэта Гальяша Леўчыка і яго сваякоў», Алеся Карлюкевіча «Касцюковіцкі край. Літаратурнае гняздо Беларусі», Васіля Шура «З гісторыі ўтварэння і паходжання беларускіх псеўданімаў», Анатоля Трафімчыка «Чырванакніжная паэзія для дзяцей Віктара Гардзея як унікальны феномен мастацкай літаратуры», Аксаны Бязлепкінай-Чарнякевіч «Сінкрэтызм творчай асобы Пятра Васючэнкі...», Ганны Запартыкі «Працавітыя дні неслухмянай долі...» Архіўнае прачытанне біяграфіі Алаізы Пашкевіч (Цёткі) і інш.
- Успаміны Раісы Баравіковай «Падарункі жыцця»
- Дзённікі Вячаслава Адамчыка і Алеся Масарэнкі
- Невядомыя вершы Любові Тарасюк з уступным словам Ірыны Бурдзялёвай
- Новыя архіўныя знаходкі Васіля Азярца
- Рэдактарскія занатоўкі Пятра Жаўняровіча
- Рэцэнзіі на новыя кнігі

СЦЯПАН ГАЎРУСЁЎ (1931—1988)

Х Х Х

Я вырас пад гарматнымі стваламі,
Я мераў час секундай, а не днём.
Я вызначаў свой рост не пад сталамі —
Пад расчахлёнай пашчай, пад агнём.

У сорак першым, на загоне мёртвым,
Гарматы білі ворага ва ўпор,
І я падрос, калі ў сорак чацвёртым
Яны агонь пераняслі за бор.

Туды, туды, дзе цень адстаў ад ката, —
Ён гэтак бег назад, што і пасля
Не мог апомніцца.

Як ствол пасля адката,
Наперад падавалася зямля.

І з ёй імгненна праплылі пад небам
Машыны, танкі, вастрыі штыкоў
І пекары, што першым чыстым хлебам
Пачаставалі бедных хлапчукоў.

І цішыня, як сцягае рыданне,
Вярнулася да вёсак палявых,
Прынёсшы неадступнае гаданне:
Ці ўсім з дарог вярнуцца палявых?

Мы не маглі даверыць ночы сіняй,
Уздрыгвалі, як хруснуць дзе дубцы,
І з юнкерсаў падбітых алюміній
Ламалі для дзяўчат на грабянцы.

Мы прызнаваліся сваім любімым
І службу ўжо дарослую няслі.
Стаў новым свет, а губы пахлі дымам,
Бо мы з снарадных конавак пілі.

Нясцерпнай смагай сэрца замучона.
Былое успамінаецца часцей.
Калі гляджу на радасных дзяцей, —
Я не вярну з мінулага нічога.

КНІГІ ВYДАВЕЦТВА
«МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА»
МОЖНА НАБЫЦЬ
У ЛЮБОЙ З КНІГАРАНЬ
ААТ «БЕЛКНІГА»
ДАВЕДАЦЦА
ПРА НАЯЎНАСЦЬ КНІГ
МОЖНА ПА ТЭЛЕФОНАХ:
296-70-72,
292-70-72

ЧАСОПІСЫ «ПОЛЫМЯ»
Ў МІНСКУ МОЖНА НАБЫЦЬ
ПА АДРАСАХ:
— КРАМА № 13, № 18,
ПЛОШЧА ПЕРАМОГІ,
ПАДЗЕМНЫ ПЕРАХОД;
— КРАМА «ГЛОБУС»,
ВУЛ. ВАЛАДАРСКАГА, 16;
— ПАВІЛЬЁН, № 79,
ПР. ПЕРАМОЖЦАЎ, 5.

Проза і паэзія

Уладзімір Гаўрыловіч. І, запаліўшы свечку... <i>Раздзелы рамана-версіі. Пачатак</i>	3
Расціслаў Бензярук. Прызнаюся яшчэ раз... <i>Вершы</i>	32
Таццяна Дземідовіч. Паразмаўляйце са мной, нябёсы... <i>Апавяданне</i>	35
Лідзія Гардынец. Майскі гром аркестраў. <i>Вершы</i>	45
Вольга Таляронак. Два апавяданні	47
Наталія Святлова. Я нашчадкам слова данясу. <i>Вершы</i>	60
Ірына Фаміна. Лаўлю подых жыцця. <i>Лірычныя замалёўкі</i>	63
Аксана Валуй. Паміж намі прастор сінявокі. <i>Вершы</i>	70
Людміла Рублеўская. Рэвізская казка. <i>Кніжныя рэфлексіі</i>	72
Вікторыя Смолка. З красой васільковай. <i>Вершы</i>	81

Навуковыя публікацыі

Таццяна Малініна. Мастацкія адметнасці прытчы ў творчасці Янкі Сіпакова	84
--	----

Юбілеі

Мікола Мікуліч. «Праз вятры-завеі...». Ніна Тарас і яе паэзія	90
--	----

Архівы

Зміцер Давідоўскі. Вяртанне да Уладзіміра Дубоўкі	99
--	----

Памяць

Барыс Крэпак. «Я ўваходжу ў Брэст, як у сорак першы...». <i>Эсэ пра гісторыю стварэння мемарыяла — з першых вуснаў</i>	108
Уладзімір Паўлаў. Яны былі на караблі смерці	117

Сядрына

Валеры Тургай: «У Чувашыі добра ведаюць беларускую літаратуру...»	123
--	-----

Гутаркі

Час беларускай жанчыны. Гутарка Івана Мельнікава з мастачкай Кацярынай Сумаравай	127
--	-----

Рэдактарскія занатоўкі

Пятро Жаўняровіч. Пра наш кампаратыў	131
---	-----

Кнігарня

Яўгенія Лязо. Слова цэліць, як куля	133
Мікола Леўчанка. Прага жыцця і перамогі	136
Валерый Максімовіч. Палёты ў вышынях пачуццяў	141

Уладзімір Гаўрыловіч

*І, запаліўшы
свечку...*

*Раздзелы
рамана-версіі.
Пачатак*

Гаўрыловіч Уладзімір Мікалаевіч нарадзіўся 30 жніўня 1967 года ў вёсцы Вятчын Жыткавіцкага раёна. Скончыў філалагічны факультэт Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А. М. Горкага (1991). Цяпер — старшыня Гомельскага абласнога аддзялення ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі». У 2024 годзе выбраны дэпутатам Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь VIII склікання ад Гомельскай-Цэнтральнай акругі №33. Аўтар больш як трыццаці кніг прозы і публіцыстыкі. Лаўрэат многіх рэспубліканскіх і міжнародных літаратурных прэмій. Заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь. Узнагароджаны медалём Францыска Скарыны.

Хай свяціцца імя Тваё...

Кніга першая

Вы — соль зямлі. Калі ж соль страціць сілу, дык чым паправіць яе? Яна ўжо ні на што не прыдатная, хіба што выкінуць яе прэч на патоптанне людзям.

Вы — святло свету. Не можа схавацца горад, які стаіць на гары.

І, запаліўшы свечку, не ставяць яе пад пасудзінаю, а на свечніку, і свеціць усім, хто ў доме.

Дык няхай свеціць святло ваша перад людзьмі, каб яны бачылі вашыя добрыя ўчынкі і ўслаўлялі Айца вашага, Які ёсць у нябёсах.

Евангелле ад Матфея 5:13—16

Самае цяжкае ўбачыць у сабе, што я — грэшны чалавек.

«Што ж ты глядзіш на парушынку ў воку брата твайго, а бярвяна ў сваім воку не заўважаеш?»

Евангелле ад Матфея 7:2—5

Радавая, векавая вера для бела-рускага чалавека — гэта праваслаўе.

3 пачутага

Расціслаў Бензярук

*Прызнаюся
яшчэ раз...*

Вершы

Бензярук Расціслаў Мацвеевіч нарадзіўся 27 лютага 1944 года ў вёсцы Стрыганец (сёння хутар Стрыганецкія Бусні) Жабінкаўскага раёна. Скончыў Брэсцкі дзяржаўны педінстытут імя А. С. Пушкіна. Спачатку выкладаў урокі мовы і літаратуры ў школах Лунінецкага і Жабінкаўскага раёнаў, а затым 35 гадоў працаваў у рэдакцыі раённай газеты «Сельская праўда» (г. Жабінка).

Выдаў 19 кніг паэзіі і прозы. Лаўрэат літаратурных прэмій імя Уладзіміра Калесніка і Васіля Віткі.

Ранак

Неба заірзелася на ўсходзе,
І, здаецца, палыхне пажар...
Столькі дзён дажджлівых, непагодных,
А сягоння, як нябесны дар,
Сонца выплывае, быццам з казкі,
Абяцае ясны, гожа дзень,
Пасмы-промні абнімаюць, лашчаць
Дрэвы, травы, птушак і людзей.
Дуб-старэча распраўляе плечы,
Ветла аглядае маладосць...
... Гэтым часам думаю пра вечнасць,
Бо ў прыродзе пераемнасць ёсць.

Цішыня

Уначы злятае ціша,
Зоркі мясячык пасе,
Вечар дрэвы ледзь калыша,
Травы пахкія ў расе.

Ціха ў полі,
Ціха ў лесе,
Вёска дрэмле ў цішыні.
Беларускае Палессе,
Што, закрыўшы вочы, сніш?..

І якім сябе ты бачыш
У бліжэйшыя гады?
Колькі будзе ў нас удачы
З адчуваннем маладым?..

Добра мне ў радзімым краі,
Дзе надзея і любоў...
Ціха ночку спачываем,
Каб за працу ўзяцца зноў.

Аднойчы вечарам

Мы без агню, без свечак
Прысядзем, памаўчым.
Глядзім, як летні вечар
Для ночы шле ключы.

Ледзь залаціцца ветах,
А зорак-пчолак — рой...
Бы ў маладосці, вечар
Падзелім мы з табой.

Ды гутаркі вясёлай
Не знойдзем анідзе:
«Што затрымала Толю?
Наташа штось не йдзе!.. —

Так зараз у трывозе
Мы згадваем дзяцей. —
Ці доўга шчэ ў дарозе?..»
Не, дома, на парозе:
— Чаго вы ў цемнаце?

Раскажам ім, канечне,
Што згадвалі ўначы
І бачылі, як вечар
Аддаў свае ключы.

Летні спакой

Вецер аціх. Задуменна стаяць
Елкі, асіны, бярозкі.
Моўчкі ў ваду, бы ў люстэрка, глядзяць
І папраўляюць прычоскі.

Недзе ў зацішку спіць гром малады,
Каб не парушыць спакою.
Хмаркі зачэрпнуць крынічнай вады
І ўсё жывое напояць.

Таццяна Дземідовіч

*Паразмаўляецца
са мной,
нядбёсь...*

Апавяданне

Дземідовіч Таццяна Анатолеў-на нарадзілася 13 лютага 1979 года ў Брэсце. Скончыла Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. С. Пушкіна. Працавала карэспандэнтам інфармагенцтва «Інтэрфакс», кіраўніком гарадскога літаратурнага клуба «Літара». Цяпер — старшыня Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Пераможца конкурсу «Маладая Беларусь» (2012), міжнароднага конкурсу «Літаратурная Вена» (2012) і інш.

Аўтар зборніка прозы «Соломенный дом» (2017), кніг для дзяцей «Эх, Ромашкин» (2021), «Мармеладное лето» (2023), гумарыстычнага зборніка «Абое рабое» (2023).

Цёмна... Я прыпаркавалася ля чужога пад'езда і спрабую пераскочыць цераз будаўнічае смецце, каб патрапіць да такога ж суседняга, бацькоўскага. Паслізнуўшыся на мяккай асфальтавай жывжыцы, званю ў дамафон. Тата не чуе... Узрост.

Побач за перакошанай лавачкай паліць мужчына, глядзіць скрозь мяне ў дваровы прыцемак.

— Ремонт! — паціскаю плячыма.

Ён павольна зацягваецца, уздрыгваюць вусны на сухім, худым твары, маршчыны збіраюцца ля вачэй, выдыхае дым і ківае галавой з завіткамі сівых злепленых валасоў.

— Шкада, алычу спілавалі, паркоўку, мабыць, пашыраюць, — кажу я, таму што тата па-ранейшаму не чуе майго званка.

— Код ад дамафона ва ўсіх пад'ездах аднолькавы, — мужчына наводзіць святло запальніцы і шэрымі мазолістымі рукамі набірае чатыры лічбы, хавае твар у шырокі вязаны шалік.

Адварочваюся, глытаю сліну ці хаваю нябачную слязу кудысьці далей, бліжэй да сэрца. Я пазнала яго. Пацямнелага, пастарэлага, як двор майго дзяцінства. Чую гук дамафона, тузаю дзверы... Спрабую сябе супакоіць, што не пазнаў мяне ўва мне. Я адчуваю ці дадумваю, як ціха і спакойна ён дапальвае сваю цыгарэту і сыходзіць.

Першая Ленчына таямніца

Я — позняя дзіця ў бацькоў, таму прапусціла першае дзесяцігоддзе гісторыі нашага двара і стала сяброўкай-падкідышам для старэйшых дзяўчынак. Жанна старэйшая за мяне на пяць гадоў, Ленка — на чатыры. Вядома ж, у суседніх пад'ездах былі «маладзейшыя» дзяўчынкі, але мне пасябраваць з імі не ўдалося.

Мама Ленкі працавала настаўніцай, а бацька — рабочым на заводзе. У дзіцячы садок я не хадзіла, таму прачыналася ад грознага цікання гадзінніка

і доўга валялася ў ложку, з асцярогай косячыся на рух стрэлак па цыфербляце, якія так імкліва выносілі секундчкі майго бесклапотнага дзяцінства. Праз шэры ад пахмурнай раніцы цюль сачыла за рухам хмар і парывамі ветру.

Па алычы я і вызначала настрой дня. Позняй восенню галіны драпалі падаконнік, як чорныя шчупальцы пачвар. І мне было страшна і сумна. Узімку алыча ціха спала пад снежнымі шапкамі. На кожнай галінцы была свая пульхная белая дарожка. Я ўяўляла сябе малой, памерам з напарстак, і ў думках на чароўных санях слізгала з галінкі на галінку, да самай верхавіны. І вось ужо здымаю кожную сняжынку, падвязаную нябачнай ніткай да нябёсаў, і збіраю ўсе свае жаданні ў кош.

Увесну разам з пахам талай вады прыходзіў салодкі водар набрынялых пупышак і цвіцення. Ад дрэў, што ажылі ад сну, заўсёды было бела-бела да прыемнага замірання ў душы... І нічога не відаць: ні змрочных дамоў, ні размытай дажджамі вуліцы. Толькі прамяністыя пялёсткі, сотні калысак для эльфаў. А далей зеляніна алычы пераўтварала мой пакой ва ўтульны будан. Скрозь густое лісце я ўглядалася ў таямніцы, дадумвала казкі, дзяліла іх на ўзроўні і паверхі. Адны жылі там, дзе крона дакранаецца да неба... Увосень алыча пахла ўзварам, маім любімым варэннем з кіслінкамі і сокам з карыцай! У залатую пару алычу ўсе трывожылі. Пад ёй збіраліся бабулі і дзеці з кубкамі, слоікамі і сваімі гісторыямі.

... Але вернемся да Ленкі. Я вельмі чакала, калі худая бялявая даўганогая, як чапля, сяброўка з цяжкім ранцам за спінай адчыніць дзверы пад'езда, і я пабягу ёй насустрач. Ленка адчыняла сваю кватэру ключом, які вісеў у яе на шыі на тоўстай, вышарпанай часам вяровачцы. Сяброўка спешна мыла рукі і бегла на кухню. Сталовай лыжкай Ленка вышкрабвала з тэрмаса ў талеркі мне і сабе малочны суп, які, добра астыўшы, нагадваў кашу, і для мяне ўключала пласцінку з аднымі і тымі ж песнямі. А сама садзілася за ўрок...

«Обручальное кольцо, непростое украшение, двух сердец одно решение!...» — гучала з прайгравальніка.

— А пра рашэнне школьных задачак песень няма? — дзьмулася я, з цікава-сцю разглядаючы школьныя падручнікі.

Аднойчы Ленка так стамілася ад маіх распытаў, што нават кулаком аб стол стукнула. Звяла бровы над пераносем і паглядзела на мяне па-даросламу, як настаўнік на вучня, а потым разрэзала на дзве часткі чыстыя сшыткі ў клетачку і лінейку і сказала:

— Усё! Цяпер ты таксама школьніца, але маленькая! Таму сшыткі такія маленькія.

Ленка ўпісала ў старонкі розныя заданні, а я іх старанна выконвала і ўжо не шумела, не балбатала.

Калі Ленку адольваў абедзенны сон, я паднімалася паверхам вышэй да Жанны. Мама Жанны працавала швачкай, а яе тата быў вайскоўцам. Ён памёр ад інфаркту. Дарослыя казалі, што гэта адбылося зусім нядаўна і што я павінна памятаць. Але я не памятала. Жанна любіла рукадзельнічаць. Маёй плюшавай Зайчысе яна пашыла банцікі і карункавыя сукеначкі, а яшчэ з абрыўкаў тканіны яна майстравала рознакаляровыя заколкі, бранзалеты... Я шмат чаго спрабавала паўтарыць за ёй, але ў мяне не атрымлівалася.

У сумесных гульнях старэйшых сяброўкі мне заўсёды вылучалі пачэснае месца, чым я вельмі ганарылася. Напрыклад, у гульні «Вяселле» я заўсёды была сяброўкай нявесты Жанны, у гульні «Крама» — інкасатарам, які падвозіў грошы — лістоту з бярозы. Статус сяброўкі самых старэйшых дзяўчынак два-ра не дазваляў іншым дзецям мяне пакрыўдзіць ці не прыняць у гульню.

Лідзія Гардынец

*Майскі ірэм
аркестрай*

Вершы

Гардынец Лідзія Міхайлаўна нарадзілася 29 красавіка 1952 года ў вёсцы Аўгустова Валожынскага раёна. Пасля заканчэння Мінскага кааператыўна-га тэхнікума працавала ў сферах гандлю Валожынскага раёна і г. Маладзечна. Першая публікацыя з'явілася ў валожынскай раённай газеце «Працоўная слава» ў 1967 г. Аўтар кніг «Саламяны капялюшык» (2004), «Ад твайго парога» (2011) і «Я сябрую з сонцам» (2023).

Працай без вестак

Кіры Аляксандраўне Паслед

Дзень Перамогі, светлы дзень і шчыры,
Ля помнікаў вяноў зноў не злічыць.
Даўно краіна ўжо жыве ў час мірны,
А ўсё сляза пякучая бяжыць.

Я працы цяжкай зведала нямала,
Умею ўсё: зямлю араць, касіць.
Пасля вайны год пяць мо сустрэкала
На станцыі маленькай цягнікі.

У кожнага вайскоўца ўсё пытала:
— Ці бачыў татку, ці што чуў мо дзе?

Мне моцных рук бацькоўскіх не хапала,
Без следу згінуў ён на той вайне.

На поле выйду, запытаю ў ветру:
— Ты ўсюды быў, ну падкажы, браток,
Дзе, на якім зажураным узлеску
Магільны зарастае той грудок?

І вецер, як малой, змахне мне слёзы,
Ласкава так і цёпла ахіне:
— Там плачуць над магілаю бярозы,
І кветачкі там ёсць, хоць не твае.

Вольга Таляронак

*Два
анабвяданні*

Таляронак Вольга Фёдару-
на нарадзілася 15 красавіка 1960
года ў Мінску. Скончыла філалагічны
факультэт Беларускага дзяржаўна-
га ўніверсітэта. Доўгі час працава-
ла на беларускім тэлебачанні. Аўтар
трынаццаці кніг для дзяцей і дарос-
лых, сярод якіх «Белые туманы»
(2010), «Уголёк со льдинкой» (2010),
«Призрачное счастье» (2016) і інш.

Шчаслівя

Красавіцкі ранак быў цёплым і сонечным. Пахла вясной. Весела булькаталі жвавывя ручаі. На галінках рабіны, што расла насупраць пад'езда, сядзелі, натапырыўшы свае шэрыя пёркі, верабейчыкі і гучна чырыкалі. Здавалася, што яны высвятляюць паміж сабой нейкія свае птушыныя адносіны.

Машына хуткай дапамогі імчалася па шырокай асфальтаванай дарозе шумнага горада ў кірунку радзільні: у маладой жанчыны пачаліся родавыя схваткі. Нягледзячы на тое, што Лідзе было за трыццаць, раджаць ёй належала ўпершыню. Абхапіўшы рукамі свой вялікі живот, яна ласкава гладзіла яго і, ціхенька войкаючы, увесь час нешта шаптала. Медсястра, якая сядзела побач, час ад часу супакойвала цяжарную жанчыну:

— Пацярпі трохкі, хутка, мілая, прыедзем. Усё будзе добра, не хвалюйся.

Ліда ў адказ толькі стагнала, пакусваючы ніжняю губу.

Не прайшло і дваццаці хвілін, як цяжарная жанчына ўжо знаходзілася ў светлай прасторнай палаце радзільнага аддзялення. Яна ляжала на высокім радзільным сталі і, жмурачыся, глядзела ўверх на вялікія белыя лямпы. Сабраўшы ўсе свае сілы, Ліда старалася не крычаць. Моцна ўчапіўшыся рукамі за поручні стала і перасільваючы невыносны боль, які здаваўся бясконцым, працягвала гучна стагнаць і зрэдку войкала «мама». Родавыя схваткі сталі чаргавацца з патугамі. Роды былі цяжкімі і доўгімі. Дзякуючы зладжанай працы і прафесіяналізму акушэркі і ўрача, праз некаторы час жаночы стогн і крык змяніўся на доўгачаканы дзіцячы плач. Ліда расплюшчыла цёмна-сінія вочы і ўбачыла перад сабой хваткія рукі акушэркі, якія трымалі маленькае голае цельца немаўляці. Ад хвалявання ў грудзях устрапянулася сэрца, да горла падступіў камяк, а па збяднелых шчоках пакаціліся слёзы радасці і палёгкі. Нібыта скрозь сон яна пачула жаночы голас:

Наталля Святлова

*Я нашчадка
слова данясу*

Вершы

**Святлова Наталля
Анатольеўна** нарадзіла-
ся 11 сакавіка 1989 года
ў г. Івацэвічы Брэсцкай
вобласці. Скончыла факуль-
тэт журналістыкі БДУ. Працуе
загадчыкам аддзела літаратур-
нага рэдагавання РВУ «Выда-
вецкі дом «Звязда».

Аўтар паэтычнага зборніка
«Праз фортку сэрца».

Лаўрэат рэспубліканскага
творчага конкурсу «Залатое пяро»
ў намінацыі «За лепшую работу
ў мастацка-публіцыстычных
жанрах», рэспубліканскага кон-
курсу Міністэрства інфармацыі
«Пад знакам Года малой радзімы»,
VI Адкрытага творчага конкурсу
«Еўразійская інтэграцыя і развіц-
цё — XXI стагоддзе» Еўразій-
скага банка развіцця.

Наталіся

Наталіся сонцам, наталіся ветрам,
Наталіся іменем маім,
Наталіся светлым, казачным сусветам
Мовы беларускай, што апеў Максім.

Слова «наталіся» акрыляе,
Слова «наталіся» жыць дае,
Раннюю заранкаю кружляе
І руку спагады падае.

Слова «наталіся» лашчыць думкі,
Слова «наталіся» — мой выток.
Слова «наталіся» сэрца стрункі
Зараджае на лірычны ток.

Наталіся Белай Руссю чыстай,
Як ручнік, прыгожай і святой,
Наталіся песняй урачыстай,
Векавой, як травяны настой.

Векавую мовы нашай мудрасць,
Каларыт, гучанне і красу
З каранем зайздроснікам не вырваць,
Я нашчадка слова данясу
«Наталіся»:

сонцам, ветрам,
Наталіся іменем маім,
Наталіся светлым, казачным сусветам
Мовы беларускай, што апеў Максім.

Ірына Фаміна

*Лаўрэат
подых жыцця**Лірычныя замалёўкі*

Фаміна Ірына Сцяпанавна нарадзілася 24 студзеня 1969 года ў вёсцы Вярхуціна Старадарожскага раёна. Скончыла з залатым медалём сярэднюю школу №1 г. Старыя Дарогі і бібліятэчны факультэт Мінскага інстытута культуры.

З 1990 года жыве ў Брэсце, працуе загадчыкам аддзела Брэсцкай цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна.

Аўтар кніг кароткай прозы «Мимолётности» і «Вероятности».

Пераможца абласнога літаратурнага конкурсу «Духоўная веліч» (2024 г.), лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі «Золотое перо Руси» (2025 г.).

* * *

Кожны новы дзень як маленькая жыццёвая аповесць. Проза ў стылі пэчворк. Са сваім арыгінальным сюжэтам. З натуральнай, без натугі, плынню лёсу. З лаканічнымі вобразамі і паралельнымі лініямі. Разумныя сумневы і мастацкія прыхільнасці, прызнанні і недагаворы паміж радкамі, асцярожная стрыманасць і безнадзейная распач, сентыментальнасць і лірызм.

Галоўны герой сёняшняга дня заўтра можа аказацца толькі ў масоўцы. Статыст жа, наадварот, можа заззяць у цэнтры яскравай падзеі.

Пачынаючы пісаць новы раздзел, дынамічна рухаюся за сюжэтам. Не імкнуся да мэты, шчыра люблю шлях. У канву асабістых уражанняў і пачуццяў асцярожна дадаю вузельчыкі чужых жыццёвых сітуацый. Адаляючыся ад рэчаіснасці, пачынаю існаваць у іншым, літаратурным вымярэнні.

* * *

Лета было незвычайнае: гарачае, спякотнае, засушлівае. А яшчэ багатае. Не, не на падзеі і ўражанні, а на эмоцыі і пачуцці.

Усё пачалося яшчэ вясной. Той самай вясной, калі ад сну прачынаецца прырода, і чалавек следам за ёю быццам імкнецца адчуць, зведаць нешта новае.

Звычайная сустрэча на працы. Сустрэча, якіх за трэць стагоддзя было столькі, што не ўсе і памятаеш. Цяпер нават цяжка сказаць, чым яна была адметная. Фактычна нічым. Так, звычайны мужчына, звычайная знешнасць. Толькі, можа, крыху больш абаяльны, чым звычайны. Але колькі іх, такіх абаяльных, сустракаеш за сваё жыццё... Тым больш што мужчыны Яе ўжо даўно не цікавілі: ёсць сям'я, у жыцці усё стабільна, і гэтыя сустрэчы на працы нібыта нешта навізнае неабходнасцю.

Аксана Валуй

*Паміж намі
прастор
сінявокі*

Вершы

Валуй Аксана Уладзіміраўна нарадзілася 4 снежня 1981 года ў г. Бяроза Брэсцкай вобласці. Вучылася ў сярэдняй школе № 1 г. Бяроза. Скончыла эканамічны факультэт Брэсцкага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта. Жыве і працуе ў Брэсце галоўным бухгалтарам.

Аўтар зборнікаў паэзіі — «Постучи в моё сердце» і «Жар-птица». Лаўрэат Літаратурнай прэміі імя У. Калеснікі (2025 г.). У «Польмі» друкуецца ўпершыню.

Аблокі

Я цябе не чакаю, не бачу я ў снах.
Ты зусім нейкі дальні-далёкі...
Чырванеюць зарніцай аблокі,
Пакідаючы попелыны след у вачах.

Я цябе не чакаю. Не ведаю, як
Стаў ты мне і чужым, і далёкім.
І нясуцца ўсё ўдалеч аблокі —
Невядомы мой шлях і прызыўны маяк.

Я цябе не чакаю. І сэрца маўчыць.
Цішыня... Амярцвелыя крокі...
Развіталіся з небам аблокі.
Спіць самотна зямля, і душа не баліць.

Я цябе не чакаю, не бачу я ў снах.
Паміж намі прастор сінявокі.
Дзе ж вы, дзе, майго сэрца аблокі?
Дзе прытулак знайшлі?
На чыіх берагах?

Горкі палын

Горкі палын уеўся ў вусны мае —
Мне б празрыстай вады напіцца.
Але не знайсці той крыніцы,
Што подыхам новым жыццё абдае.
А сцятыя рукі нібыта ў крыві —

Шукаю для крылаў свабоды.
Маўклівая сціплая згода —
Не, не палёт! А тугі камяні.

Людміла
Рублеўская

Рэвізская
казка

Кніжныя
рэфлексіі

Рублеўская Людміла Іванаўна нарадзілася 5 ліпеня 1965 года ў Мінску. У 1994 годзе скончыла філфак БДУ. Працавала ў часопісе «Першацвет», у газетах «Наша слова», «Літаратура і мастацтва», «СБ. Беларусь сёгодня», «Звязда».

Аўтар многіх зборнікаў паэзіі, кніг прозы «Сэрца мармуровага анёла» (2001), «Старасвецкія міфы горада Б» (2002), «Пярсцёнак апошняга імператара» (2002), «Ночы на Плябанскіх Млынах» (2007), раманаў «Сутарэнні Ромула» (2010), «Дагератып» (2014), цыкла раманаў «Авантуры Франціша Вывіча» (2012—2022) і інш., а таксама кніг казак «Прыгоды мышкі Пік-Пік» (2000), «Карона на дне віра» (2008) і інш. Лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі ў намінацыі «Найлепшы празаічны твор» (2017), прэміі Саюза журналістаў Беларусі «Залатое пярэ» (2012, 2014) і інш.

Бібліятэкі

Калісьці нямецкі пісьменнік Герман Гесэ пачаў свой твор «Кніжны чалавек» словамі «Жыў-быў чалавек, які ад жыццёвых бураў, што яго палохалі, яшчэ ў раннім юнацтве знайшоў сховішча ў кнігах».

Ну, я таксама магу назваць сябе чалавекам кніжным. Можна, не ў тым сэнсе, што ад усяго хаваюся на старонках, ды як ты ў нашых варунках схавашся, але што ў «сур'ёзных дарослых выдумках, якімі з'яўляецца літаратура», знаходжу падтрымку — тое праўда.

А што хацець... З пяці гадоў — па бібліятэках. Запісвалася адразу ў некалькі. Бо ў мяне была дрэнная звычка — прачытваць усе прынесеныя кнігі за адзін раз. Тры, пяць кніжачак... Ад казак народаў свету да энтамалогіі для дзяцей. Развалюся на канапе — і пачынаецца насалода аж да ночы...

Аднаго дня насалоды мала, таму і ладзіла сабе некалькі ўгоддзяў кніжнага палявання.

Тады бібліятэкі былі проста ў дамах, у кватэрах першых паверхаў. Усё ўтульна, па-хатняму. Бібліятэкаркі зазвычай прыветныя пенсіянеркі. Мая бабуля, дарэчы, мела ў працоўнай кніжцы запіс пачатку 1930-х «ізбачка» — то-бок вясковая бібліятэкарка. Хоць адукацыі тае было — ЦПШ, альбо царкоўна-прыходская школа.

Потым, ужо калі нарадзілася я, бабуля працавала ў друкарні «Чырвоная зорка» прыбіральшчыцай і прыносіла часам дадому бракаваныя кнігі. Некаторыя нават без вокладкі. Так у нас з'явіўся раман «Джэн Эйр». Гэта я ўжо адолела гадоў у дзевяць. Бо так, я расла, і кнігі станавіліся таўсцейшыя, і за адзін дзень па некалькі прачытваць не атрымлівалася. Здаралася, і адну не атрымлівалася, калі аб'ёмістая надта, кштальту той жа «Джэн Эйр». Я злавалася, сляпілася з ліхтарыкам пад коўдрай у пагоні за фіналам... Прапускаць ні радка не дазваляў той самы спартовы азарт.

Вікторыя Смолка

*З красой
васільковай*

Вершы

Смолка Вікторыя Валер'еўна нарадзілася 22 сакавіка 1996 года ў Гродне. Працуе старшым выкладчыкам у ДУА «Гродзенскі абласны інстытут развіцця адукацыі». Аўтарка паэтычных зборнікаў «Зоркаму сэрцу» (2015) і «Ангел-хранітель» (2018).

Хатынскія званы

Сюды не вяртаюцца птушкі вясной,
Даўно не гняздуюцца сем'і:
Зямля апалілася горам, вайной,
Ніхто тут не жне і не сее.

А некалі мірна жыў просты народ,
Утульныя хаткі стаялі
Да страшных, яшчэ не спазнаных нягод
Хатынню куточак празвалі...

Ды чорная хмара, як звер, неўпрыкмет
Нявінныя душы схапіла —
У вогненнай пашчы іх скончыўся век,
Скарыла варожая сіла...

Не сорак, а болей — у дзесяць разоў
Пакутнікаў лік вырастае!
Ніколі-ніколі не сцішыцца боль —
Ізноў перазвон нагадае

Спыніцца і прэч адхінуць мітусню,
Што нас пазбаўляе спакою:
Анёлскія спевы куюць цішыню
Хвілінай маўчання святою...

Таццяна Малініна

*Мастацкія адметнасці
прытчы ў творчасці
Янкі Сіпакова***Малініна Таццяна Барысаўна** — кандыдат філалагічных навук, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі.

Як вядома, жанр прытчы ў беларускай літаратуры другой паловы XX — пачатку XXI стагоддзя прадстаўлены найперш творамі В. Быкава і Я. Сіпакова і вызначаецца алегарызмам, іншасказальным увасабленнем хібаў і заган людзей, скрытым дыдактызмам без прамога маралізатарства. З прычыны таго, што «сцісласць, лаканічнасць, выразнасць і адточанасць думкі, шматузроўненасць зместу, скіраванасць на слухача (чытача) — найбольш характэрныя адзнакі жанру класічнай прыпавесці» [1, с. 59], сучасная форма дадзенага жанру лагічна вызначаецца яшчэ і скіраванасцю да інтэртэкстуальнасці, інтэлектуалізму і філасафізму.

Я. Сіпакоў гарманічна ўвасабляе магчымасці жанру прытчы ў рэчышчы айчыннага літаратуразнаўства. Усе прыпавесці Я. Сіпакова набываюць выразныя жанравыя адметнасці даследуемага намі жанру. Як падкрэслівае Р. Дубашынскі ў сваёй працы «Ідэйнае ядро і паэтыка прыпавесцей Янкі Сіпакова»: «Іншасказальна-сімвалічная апавядальная плынь, філасофская глыбіня думкі, шматпланавасць зместу і іншыя складнікі жанру прыпавесці паслядоўна вытрымліваюцца ў ягоных творах. Што тычыцца лаканічнасці, то гэты паказчык не прасочваецца хіба ў прыпавесці «Тыя, што ідуць». <...>. У той жа час прыпавесці Я. Сіпакова характарызуюцца пэўнай запаволенасцю ў разгортванні дзеяння, сюжэтнай лініі» [2, с. 128]. Такім чынам, некаторыя пазнакі жанру прыпавесці ў тэкстах беларускага пісьменніка вызначаюць тонкую мяжу паміж успрыманнем твораў глыбока інтэлектуальных, дзе аўтар акцэнтуюе ўвагу на інтэртэксце, і твораў глыбока філасофскіх, дзе наратар апелюе да падсвядомых установак (ідэалаў, каштоўнасцей) чытача.

Архетып, сімвал, вобраз — з аднаго боку, і іншасказанне, алегорыя, парадокс — з іншага боку ствараюць цэласную сістэму, у падыходах да жанру прытчы канца XX стагоддзя. На першы план тут выходзяць уяўленні пра прадметна-рэчыўны свет і свет містычны — неарэчаўлены, поўны загадак і неразумелых чалавечаму ўспрыманню з’яў.

Многія прыпавесці Я. Сіпакова ў змястоўным плане яднае пантэістычнае ўяўленне пра свет як свяшчэнную прастору з жывымі рэчамі і прадметамі, раслінамі, прыроднымі матэрыяламі і духамі, зоркамі, часткай акіяна (прылады працы, сама хата, Хатнічак — у прытчы «Пажар»; абагоўленыя колас, дрэва, сонца, камень — у прытчы «Гумно»; сонца і мора — у прытчы «Партрэт сонца і мора»). Акрамя таго, працэс сцверджання адным чалавекам ці групай людзей духоўных каштоўнасцей, увасобленых у выглядзе ўнікальных прадметаў, прадвызначае ў прытчы ўважлівы падыход да традыцыі, памяці, інавацыі і сучаснасці. Так, Р. Дубашынскі пры раз-

глядзе адной з прыпавесцей канстатуючы, якім чынам узаемазвязаныя беларуская ментальнасць і вусная народная творчасць: «Праблема памяці — адна з вызначальных у прыпавесці «Пажар». Таму зразумелы зварот да фальклору, да народных скарбаў, да вытокаў, дзе жыве адвечнае» [2, с. 129].

Некаторыя прыпавесці вядомага пісьменніка могуць разглядацца ў кантэксце ідэі аб містычнай прадвызначанасці дзеяння ці ўчынку чалавека, дзе пошук адказаў на адвечныя пытанні штурхае яго да навуковых ці творчых адкрыццяў, а сама падзея ўвасабляе сабой цуд, міраклё («Партрэт сонца і мора»): «Сонца заходзіла ў мора — ён глядзеў, і гэта таксама яго заварожвала, нібыта вось-вось павінна была раскрыцца нейкая таямніца.

<...>

... Мора, схавайшы ў сабе сонца, ляжала ціхае, маўклівае і стомленае — яно, здаецца, засынала...

І тады ён пачуў нейкі выразны голас — нібыта нехта плыў да яго з боку мора.

— Ты ўбачыў тое, чаго нельга бачыць людзям. Напішы гэта альбо забудзься зусім. Але калі зможаш напісаць адчутае, звар’ячеш ці памрэш. Памрэш геніем» [3, с. 40, 43].

Такім чынам бачанне асобным індывідуумам тых з’яў прыроды, якія забаронена разгледзець звычайнаму чалавеку, прадвызначае каштоўнасць адвечнай традыцыі, захаванай грамадствам у сакрэце з даўніх часоў і да нашых дзён. Поўнае глыбокай пашаны сузіранне заходу сонца («Партрэт сонца і мора»), неабходнасць захоўваць утульнасць і дабрабыт у хаце пры дапамозе Хатнічка («Пажар») — усе гэтыя моманты са штодзённага жыцця шараговага чалавека ў мінулыя часы былі ў той ці іншай ступені сакралізаванымі, свяшчэннымі.

У сваю чаргу, прытча як жанр нярэдка апелюе да дахрысціянскіх уяўленняў пра свет. Як сцвярджае С. Цыбакова: «Ідэя паэтызацыі дахрысціянскага ўспрымання свету, жыццесцвярджальных каштоўнасцей славянскай язычніцкай рэлігіі ляжыць у аснове прытчаў Я. Сіпакова “Гумно”, “Тысячагадовы дзень”, “Лесавік”, “Пажар”» [4, с. 186]. Пры гэтым абсалютызацыя людзей («Двое для дваіх»), узаемаадносін і самой будучыні («Клетка»), хаты («Пажар») у творах прытчавага характару вядзе да разбурэння каштоўнасцей грамадства.

Варта адзначыць, што ў кампазіцыйным плане канфлікт не заўсёды відавочны ў завязцы ці кульмінацыі твора і нярэдка вызначае ягоную развязку («Як спакойней?», «Наперад, наперад», «Двое для дваіх»), хаця можа быць і выразна праяўлены ў дыдактычных высновах, якія робіць сам персанаж — на працягу развіцця дзеяння прыпавесці. Так, галоўная дзеючая асоба ў прытчы «Адзін з нас» — Сямаш — у сваіх адчуваннях выяўляе сваю сапраўдную ўнутраную сутнасць: «На зямлі ён быў чалавекам, хоць ведаў, што ў нейкім іншым вымярэнні стане богам.

<...>

І ўсё ж што ён большы за самога сябе, чалавек зразумеў толькі тады, калі памёр.

<...>

— Марыянкеткі! — радаваўся ён. — Усе яны, мае ворагі, што засталіся на зямлі, зараз мае марыянкеткі.

<...>

— Што ж гэта я раблю? Я ж ужо бог, а паводжу сябе, як самы звычайны, прымітыўны чалавек. Шукаю асалоду ў помсце. А я ж павінен мець радасць толькі ад дабратаў. Не павінен зважаць на дробязі, бо дробязі для мёртвых ужо не існуюць. Дробязі — гэта кайданы жывых» [3, с. 75, 79—80].

Мікола Мікуліч

«Праз вятры-забей...»

Ніна Тарас і яе паэзія

Пра яе як асобу, заходнебеларускую падпольшчыцу і паэтку заўжды вельмі цёпла выказваўся падчас нашых сустрэч і гутарак Максім Танк. «Ніна Тарас тады зарэкамендавала сябе з самага лепшага боку, — разважаў Яўген Іванавіч, напрыклад, 21 мая 1993 года, маючы на ўвазе сярэдзіну 1930-х гадоў. — Гэта быў шчыры, надзейны, адданы справе нацыянальна-вызваленчай барацьбы таварыш, ну, і цікавая паэтэса...»¹. Выразнай сімпатыяй і прыхільнасцю прасякнуты яго згадкі пра Н. Тарас і ў дзённікавых нататках, а таксама ў аўтабіяграфіі.

Словы М. Танка неаднойчы прыгадваліся мне пазней, калі, пазнаёміўшыся з самой паэткай, напоўніцу адчуў усю глыбіню яе чалавечай натуры, чароўную прывабнасць асобы. Ніна Міхайлаўна сцвярджала высокую культуру ўзаемаадносін, вызначалася падкрэсленай духоўна-маральнай ветласцю, шчырасцю і адкрытасцю стасункаў, лагоднай прыродай характару, душэўна-чалавечай прыязнасцю, чуйнасцю да чужога болю. Гэта была прыгожая сваёй сціпласцю і прастатой, тонкай, высакароднай душэўнай арганізацыі і вялікага сэрца жанчына — далікатная, ранімая, сарамлівая... Яна неяк амаль заўсёды і ва ўсім сумнявалася, ніколі ні на чым асабліва не настойвала, нікога ні ў чым не папракала.

Я заўсёды буду ўдзячны Ніне Міхайлаўне Тарас за тое, што яна адной з першых актыўна падтрымала маё імкненне заняцца вывучэннем заходнебеларускай паэзіі, дапамагла ўдакладніць шэраг важных навуковых аспектаў і фактаў з жыцця канкрэтных творчых асоб, найперш В. Таўлая, П. Пестрака, М. Танка, якіх добра ведала, на самым пачатку складанай працы. «Тэма Вашага даследавання пра літаратуру былой Заходняй Беларусі мне вельмі імпануе, — падкрэслівала яна ў лісце да мяне ў Гродна ад 30 ліпеня 1993 года. — Вашы пісьмы абудзілі ў маёй душы самыя харошыя пачуцці. Прайшло больш чым паўвека з тых далёкіх трыццатых гадоў, калі я знаходзілася ў Вільні і рабіла першыя свае крокі ў літаратуру. Не ўсё захавала памяць, многае ўяўляецца расплыўчатым, туманным, а многае — і зусім забылася. Але іменна той — віленскі — перыяд лічу самым светлым у маім жыцці. Там я ўпершыню адчула неабходнасць творчай працы, якая стала сэнсам майго жыцця. І там лёгка пісалася...

Ад усёй душы жадаю, каб той далёкі — гераічны — перыяд гісторыі развіцця заходнебеларускай паэзіі знайшоў дастойнае адлюстраванне на старонках Вашай даследчай працы.

¹ Цыт. па матэрыялах, якія захоўваюцца ў аўтара.

Зміцер Давідоўскі

Вяртанне да Уладзіміра Дубоўкі

Набліжаецца 100-годдзе з часу заснавання літаратурна-мастацкага згуртавання «Узвышша». Гэта адбылося 26 мая 1926 г., а праграма-статутныя дакументы былі зацверджаны ў пачатку снежня таго ж года. Менавіта гэтая акалічнасць і прымусіла аднавіць свае паходы ў Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва (БДАМЛМ). І, безумоўна, зацікавіў знакаміты фонд 27 — фонд аднаго з галоўных заснавальнікаў, ці як пісалася ў праграма-статутных дакументах — устаноўцаў, Уладзіміра Мікалаевіча Дубоўкі.

Прапаную чытачам «Полымя» найбольш цікавыя і паказальныя лісты, а таксама некаторыя пераклады У. Дубоўкі з вопісу з названага фонду, захоўваючы арыгінальны правапіс аўтара.

1

Копія Прэзідыуму згуртавання «Узвышша»
29 лістапада 1929 г., Масква

Паважаны т. М. Чарот

Я атрымаў Ваш ліст, у якім Вы ласкава запрашаеце мяне супрацоўніцаць у новай часопісі «Чырвоная Беларусь». На вялікі жаль, некаторыя акалічнасці прымушаюць мяне ўстрымацца ад супрацоўніцтва, аж пакуль часопісь не выявіць пралетаркасыці свайго кірунку.

Здавалась-б, што гэта пралетаркасыць гарантуецца Вашым паважаным імем, але, на той самы вялікі жаль, мушу адзначыць, што гэтага ў даным разе мала.

На адносьніку, следам за Вамі прытуліўся «А. Гарадня» (Функ), які ў выстарчальным намеры заракамендаваў сябе як чалавек беспрынцыпны ў поўным сэнсе гэтага слова, як абаронца нацыянал-дэмакратычных плыняў і вораг пралетаркіх плыняў у беларускай літаратуры.

Трэба думаць, што якраз гэты апошні, а не Вы, падкрэслілі сваю ўстаноўку менавіта на савецкае, а не пралетарскае мастацтва. Зразумела, што ў такім падкрэсленні я маю рацыю бачыць пэўную пагрозу нявыразнасці, з якою не магу пагадзіцца.

Барыс Крэпак

«Я ўваходжу ў Брэст, як у сорак першы...»

Эсэ пра гісторыю стварэння мемарыяла — з першых вуснаў

...Хачу гэтым эсэ аддаць даніну Памяці незабыўнай даце з летапісу Айчыны, якая на вякі ўпісана ў аналы гісторыі крывавымі літарамі смутку і далейшай Бессмяротнасці. 22 чэрвеня 1941-га... І яна, гэтая дата, яднае людзей розных пакаленняў успамінамі аб страшэнных пакутах і бяспрыкладным гераізме нашых прадзедаў, дзядоў і бацькоў. І мы заўсёды ў такія дні ўскладаем кветкі да сціпрых абеліскаў, строгіх манументаў, прасторавых архітэктурна-скульптурных мемарыялаў, іншых памятных знакаў, якімі літаральна «ўсыпана» ўся наша шматпакутная Беларусь.

Але ці ўсе ведаюць, як нараджаліся гэтыя гучна-маўклівыя і ўжо вядомыя ва ўсім свеце знакавыя сімвалы нашай гісторыі? Як і хто ўвасабляў іх «ад ідэі да бронзы і граніту»? Назву майго эсэ я ўзяў з верша рускага паэта-франтавіка Сяргея Арлова «В Бресте». Сёння здаецца ўсё простым: гераічная абарона Брэсцкай крэпасці залатымі літарамі ўпісана ў гісторыю Другой сусветнай вайны. Без перабольшання скажу, што гэтая абарона стала своеасаблівым пасланнем Трэцяму рэйху пра яго далейшы лёс; яна паказала, што ў самыя першыя гадзіны і дні вайны гітлераўцы ўжо прайгралі, зрабілі вялікую стратэгічную памылку, напаўшы на Савецкі Саюз. Гэта быў смяротны прысуд усяму пякельнаму праекту «план Барбароса».

І не выпадкова стары мастацкі фільм 1956 года «Бессмяротны гарнізон» рэжысёра Захара Аграненкі паводле сцэнарыя Канстанціна Сіманавы пачынаецца не з чэрвеня 1941 года, а з узяцця Берліна і ўздыму пераможнага Чырвонага сцяга над рэйхстагам. І хаця ўсе персанажы карціны выведзены пад выдуманымі імёнамі (дакументальная кніга Сяргея Смірнова «Брэсцкая крэпасць» з'явілася толькі праз год), фільм карыстаўся вялікай папулярнасцю і быў уганараваны прэміяй Венецыянскага кінафестывалю. Дарэчы, у карціне здымаліся такія шырока вядомыя артысты таго часу, як Мікалай Кручкоў, Валянціна Сярова (тагачасная жонка К. Сіманавы), Лідзія Сухарэўская, Анатоль Чамадураў, Васіль Макараў, Уладзімір Емяльянаў.

Мы, тагачасныя школьнікі горада Гродна, зразумела, як і ўсе, не ведалі сапраўдных імёнаў герояў Брэсцкай крэпасці, але верылі, што такія ж салдаты і афіцэры, як персанажы фільма — Кухаркоў, Батурын, Мірзаян, Кандрацьеў, Рудэнка, Гогалеў, — глядзелі смерці ў вочы і зрабілі першыя бессмяротныя крокі да майскай Перамогі 1945 года... Дарэчы, калі наш мастак Яўген Зайцаў яшчэ ў 1950 годзе напісаў сваю знакамітую карціну «Абарона Брэсцкай крэпасці», ён тады таксама не ведаў імёнаў сапраўдных абаронцаў цытадэлі, але яго твор увайшоў у гісторыю мастацтва як канкрэтны сімвал вялікага подзвігу савецкага народа на беларускай зямлі ў першыя месяцы Вялікай Айчыннай...

Уладзімір Паўлаў

Яны былі на караблі смерці

Што ж такое «Кап Аркона»?

Гэта — адзін з самых шыкоўных акіянскіх лайнераў, на борце якога наладжвалі ўрачыстыя прыёмы і банкеты мільянеры Еўропы і Амерыкі. «Гэтае судна для нямецкіх умоў, — пісаў адзін з дырэктараў параходнай кампаніі, — надзвычайна вялікі шык і надзвычай дарагая забава. Дзякуй богу, за мяжой ёсць людзі, якія могуць дазволіць сабе плаваць на ім». Тым, хто апынуўся на «Кап Арконе» вясной 1945 года, не давялося аплачваць месца на борце. Незвычайныя пасажыры былі апрануты ў паласатыя арыштанцкія курткі. Іх даставілі ў таварных вагонах у Любекскі порт з канцэнтрацыйнага лагера Ноненгамэ. У тыя дні, калі дажываў «тысячагадовы рэйх», камандаванне войскаў СС і імперскае кіраўніцтва бяспекі прынялі рашэнне знішчыць жывых сведкаў нацысцкіх зверстваў — вязняў канцлагераў. Ні адзін са зняволеных не павінен трапіць у рукі саюзнікаў.

Судна «Кап Аркона» стаяла ў Любекскім порце. Нікому не патрэбнае. І хтосьці з гестапаўцаў прапанаваў пераўтварыць яго ў пływучую магілу для тысяч вязняў. Карабель павінен быў выйсці з жывым грузам у мора і знікнуць. Бяследна, назаўсёды. Жудасны план быў ухвалены.

На працягу трох дзён былі дастаўлены на борт каля пяці тысяч чалавек — немцаў, рускіх, французаў, італьянцаў, нарвежцаў, і карабель выйшаў у адкрытае мора.

Трэцяга мая над «Кап Арконай» з'явіліся англійскія самалёты. «Карабель смерці» загарэўся, пачаў тануць. Цудам выратаваліся толькі лічаныя вязні.

* * *

Адным з іх быў палачанін Мікалай Макаравіч Пятрэнка.

Вайну ён, палітрук мінамётнай роты, сустрэў ужо ў першы дзень у Літве. Яго часць адыходзіла на ўсход, і ён, цяжка паранены, трапіў у палон у Каўнасе. Мікалая адправілі ў лазарэт для ваеннапалонных. Але трымалі там нядоўга. Знясіленых, сцёклых крывёю людзей завезлі ў перасыльны лагер Эбенродэ ва Усходняй Прусіі. Адтуль Мікалай трапіў у сярэднюю Германію — у канцлагер Фалінгбостэль. Мужчына быў на мыліцах. Канвойнаму здаліся занадта вялікай раскошай для палоннага гэтыя прыстасаванні, і ён вырваў іх з рук Мікалая і паразбіваў аб камень.

У Фалінгбостэлі Мікалая пратрымалі да кастрычніка. Адтуль перавялі ў Рэпінэр, у рабочы лагер. З раніцы да ночы зняволеныя капалі канавы. Аслабелы ад страты крыві і недаядання Мікалай не мог ужо трымаць рыдлеўку. Лагерны перакладчык Мікалай Мальцаў, які ўсяляк стараўся аблегчыць лёс

зняволеных, дамогся, каб Мікалая прызначылі прыбіральшчыкам барака. Гэта выратавала яго.

За зіму ў Рэпінэры ад голаду і хвароб памерла больш за тысячу чалавек. У сакавіку лагер быў ліквідаваны. Зняволеных, якія засталіся жыць, перавялі ў канцэнтрацыйны лагер Друтэ. Сярод іх быў і Мікалай Пятрэнка...

На новым месцы ўмовы былі яшчэ больш жорсткія, чым у Рэпінэры. Зняволеных паставілі на распрацоўку шлаку. Ад сярністага газу людзі мерлі, як мухі. Зняволеныя, сярод якіх побач з Мікалаем былі Іван Вераб'ёў з Горкага, Мікалай Найдзёнаў са Свядлоўска, Сяргей Хаджаеў з Украіны, стварылі падпольную арганізацыю. Сяргей Хаджаеў, увайшоўшы ў давер да немца-шэфа, мог свабодна слухаць па радыё Маскву. Каб распаўсюджаць дарагія кожнаму весткі з Радзімы, падпольшчыкі дасталі праз нямецкіх рабочых-камуністаў друкавальную машынку.

І зноў Мікалая чакала новае месца — Пайнэ. Аддтуль ён з Андрэем Тургаем, настаўнікам з Саранска, зрабілі ўцёкі. Але праз некалькі дзён іх злавілі. Пасля васьмнаццацісутчнага арышту і катаванняў іх выпусцілі жывымі і зноў адправілі ў Пайнэ. На гэты раз Мікалая, як штрафніка, паставілі ў гарачы цэх вырабляць карпусы снарадаў. І праз пятнаццаць сутак ён зноў уцякае.

На гэты раз, злавіўшы ў стозе сена, уцекача адправілі на дванаццаць дзён у лагер смерці Гільдзізгайм. Пасля гэтага лагера, з якога ўдалося неяк выйсці жывым, Мікалая чакалі новыя выпрабаванні — гановерская турма, турма ў Гамбургу, канцэнтрацыйны лагер Ноенгамэ... А потым яшчэ горшае пекла — «Кап Аркона».

Калі Мікалай трапіў на «Кап Аркону», ён быў ужо як цень. Выратаўвала адно: тут не трэба было працаваць. Затое зняволеныя сядзелі на галодным пайку — сто пяцьдзясят грамаў хлеба і адзін літр вады на дзень. Потым, калі «Кап Аркона» адчаліла з порта, перасталі даваць і гэта.

І вось 3 мая 1945 года, дзень, які ніколі не сатрэцца з памяці Мікалая Пятрэнка. Ён сядзеў у насавым труме. Спачатку да вушэй данёсся прыглушаны гул самалётаў. Праз колькі хвілін карабель закалаціла ад выбухаў. На галовы людзей пасыпаўся друз, пачалі падаць абломкі жалеза, памяшканне стала запаўняцца дымам. Пажар! Трэба выбірацца. Але як? Пачалі выбіваць люкі, што вялі на палубу. Станавілася гарача. Мікалай бачыў, як яго сусед, чарнявы француз, прасадзіў праз круглае акенца ілюмінатара галаву, але далей, як ні круціўся, пралезці не мог — вузка! Адыходзілі ад ілюмінатараў і іншыя. Мікалай усё ж вырашыў паспрабаваць. Яму ўдалося прасунуцца вонкі — ён быў вузкі ў плячах. Пралезшы, ён убачыў канат, што вісеў побач. Мікалай адштурхнуўся ад карабля і, скокнуўшы, учэпіста ўхапіўся за канат рукамі. Зірнуўшы ўніз, убачыў далёка пад сабой мора, якое кішэла людзьмі. Ён пачаў спускацца па канаце. Вось і канец вяроўкі.

Ён заўважыў, як некаторыя з тых, хто боўтаўся ўнізе, пачалі падплываць да якарнага ланцуга і ўзбірацца па ім наверх, да палубы. Там, куды вёў ланцуг, агонь быў не надта вялікі. Доўга не думаючы, ён нырнуў у пеністы вір хваль, даплыў да ланцуга, які ўвесь быў аблеплены людзьмі. Мікалай схопіўся за тоўстае жалезнае кольца і палез за ўсімі. Але толькі ён узабраўся на палубу, як карабель, па якім бесперапынку білі з самалётаў, крута пачаў нахіляцца на бок, і ўсе зноў паляцелі ў мора, цяпер на другі бок судна. Мікалай, наглытаўшыся вады, выплыў з хваль на паверхню.

Падплыўшы да карабля, ён зноў палез па якарным ланцугу на судна, на яго перавернуты бок. Напаўжывы, ён прасядзеў на перавернутым караблі разам з іншымі смяротнікамі, якім удалося выбрацца з агню, да самага вечара. Гэта было самае страшнае выпрабаванне. Увесь дзень пад цвёрдай бранёй, на якой яны сядзелі, стаяў жудасны тысячагалосны крык людзей,

Валеры Тургай

*«У Чувашыі добра ведаюць
беларускую літаратуру...»*

Прысутнасць беларускай літаратуры ў шматмоўнай прасторы Расіі, сувязі беларускай літаратуры з нацыянальнымі літаратурамі народаў Расіі — гэта сапраўднае бязмежнае мора. Вытокі фарміравання гэтай з’явы — у мінулым стагоддзі. Фактычна ўжо ў 1940—1950-я гады пачалі з’яўляцца публікацыі твораў беларускіх класікаў у перакладах на розныя мовы. Нават асобныя кнігі пачалі выходзіць. Як прыклад — зборнік паэзіі народнага песняра Беларусі Янкі Купалы, які ў перакладзе на чувашскую мову ўбачыў свет у Чэбаксарх у 1957 годзе. Чувашскія майстры мастацкага слова не засталіся ўбаку ад агульных працэсаў развіцця літаратурнай, мастацкай дыпламатыі. Цюркскі народ, колькасць прадстаўнікоў якога ў свеце складае сёння 1 111 600 чалавек (згодна здадзеным за 2023 год), — шчыры, добразычлівы, цікаўны да змен у свеце. Па асноўным веравызнанні чувашы — праваслаўныя хрысціяне, ёсць і невялікая колькасць мусульман... У Расіі пражывае 1 067 139 чувашоў (перапіс 2021 года). Вытокі мастацкай літаратуры на чувашскай мове — у другой палове XVIII стагоддзя. У гэты перыяд адбывалася станаўленне старой чувашскай пісьменнасці. Захаваўся верш невядомага аўтара 1767 года, у якім ананімны творца ўсхваляў імператрыцу Кацярыну II. Першая ў гісторыі кніга на чувашскай мове — пераклад «Кароткага катэхізіса» на чувашскую мову (1800). Аўтар перакладу — місіянер, даследчык чувашскай мовы, заснавальнік чувашскай пісьмовай культуры Ермей Іванавіч Ражанскі (1741 — пачатак XIX стагоддзя). Можна толькі здагадацца, дзякуючы якім намаганням гэтаму чалавеку (па паходжанні ён з чувашоў) удалося надрукаваць першую кнігу на чувашскай мове. Сапраўдная чувашская пісьменнасць была створана ў пачатку 1870-х гг. Тады і з’яўляюцца мастацкія творы на чувашскай мове. У спісах сярод насельніцтва краю пачала распаўсюджвацца паэма «Арзюры» Міхаіла Фёдарова, напісаная ў 1884 годзе. У той самы час стварае свой мастацкі летапіс жыцця суродзічаў Ігнат Івановіч (1848—1885), пяру якога належыць цыкл апавяданняў «Як жывуць чувашы». На пачатку XX стагоддзя ў чувашскай літаратуры працуе ўжо цэлы атрад асветнікаў — паэтаў, празаікаў, літаратуразнаўцаў, публіцыстаў... Можа быць, з часам з’явіцца даследаванні кампаратывісцкага, параўнальнага характару, якія пакажуць, як развівалася станаўленне беларускай і чувашскай нацыянальных літаратур на пачатку XX стагоддзя?.. А сёння сярод тых рупліўцаў, хто падтрымлівае гучанне беларускага слова ў перакладзе на чувашскую мову, старанна працуе народны паэт Чувашыі Валеры Тургай. Ён неаднойчы наведваўся ў Беларусь, удзельнічаў у самых розных творчых праектах, ініцыяраваных Саюзам пісьменнікаў Беларусі, беларускімі кніжнымі выдавецтвамі. Шмат перакладае з беларускай паэзіі. З Валерыем Тургаем і пойдзе наша размова.

Час Беларускай жанчыны

Гутарка Івана Мельнікава
з мастачкай Кацярынай Сумаравай

Кацярына Васільеўна Сумарава нарадзілася 22 красавіка 1979 г. у Мінску. Жывапісец, член Беларускага саюза мастакоў. Скончыла Рэспубліканскую школу-інтэрнат па выяўленчым мастацтве імя І. В. Ахрэмчыка, Беларускаю дзяржаўную акадэмію мастацтваў, стажыравалася ў Карары (Італія). Працуе ў жанры «суб’ектыўнага краявіду». Лаўрэат Гран-пры I Трыенале жывапісу, графікі і скульптуры БСМ («Плашчаніца 2020»). Удзельніца шматлікіх выстаў у Беларусі і ў замежжы.

Сустрэкаемся з Кацярынай Сумаравай у сакавіку 2026 г. у яе майстэрні, у доме на Сурганова, дзе жывуць і працуюць мастакі. У пад’ездах разам з роварамі стаяць падрамнікі, пахне шкіпінарам і алеем.

На сценах майстэрні — вялікія палотны, на якіх няма канкрэтных мясцін, але ёсць гарызонт, колер і стан. Каця называе гэта «суб’ектыўным краявідам». Мы садзімся за стол ля балкона, яна налівае гарбату, і пачынаем размову пра час, мастацтва, Беларусь і жанчын.

Час

— Каця, ты вырасла ў сям’і мастака. Напэўна, з дзяцінства было зразумела, кім станеш?

— Так, гэта было нібы лагічна. У сям’і мастака, увесь час у асяроддзі — выставы, студыі, госці, якія гаварылі пра мастацтва. Мне здавалася, што свет складаецца выключна з мастакоў і з людзей, якія любяць мастацтва. Потым была вучоба. Такая прадказальная сцэжка. Але, адвучыўшыся, падумала: напэўна, магла б навучацца ў іншым месцы: Вільня, Варшава, Парыж. Успомнім Суціна ці Царфіна і шмат каго яшчэ — яны ў пяшчотным узросце паехалі заваёўваць свет.

— Ці ёсць цяпер адчуванне чагосьці страчанага? Паехала б тады, напрыклад, у Парыж?

— Не (Смяецца.), тады чамусьці такіх думак не было. І нічога не страчана. Я з цікавасцю вучылася і ўжо падчас вучобы пачала ўдзельнічаць у міжнародных сімпозіумах, пленэрах і выставах, рабілася вядомай мастачкай. Як толькі абараніла дыплом, паехала ў Італію на «вольнае даследаванне» пры Акадэміі мастацтваў у Карары.

— Як ты зразумела, што робішся вядомай?

— Аднойчы дачка знайшла ў інтэрнэце анекдот пра мяне. І я падумала: пачынаюцца анекдоты — значыць, раблюся папулярнай. (Смяецца.)

— Ты прыйшла да сваёй тэмы не адразу?

— Не адразу, вядома. Пошукі свайго стылю і тэмы цягнуцца дзесцігоддзямі. Я пачала намацваць сваю тэму яшчэ ў Акадэміі: былі моманты на лет-

няй практыцы, калі ты вольная, пішаш без нагляду, у дыялогу з прыродай, з сабой. Зразумела, што, каб знайсці сябе, трэба шмат працаваць, пажадана самастойна — каб над табой не панавалі імёны вялікіх, прафесары ці меркаванне бацькі-мастака.

— Ты кажаш пра волю, а як суадносяцца школа і творчасць? Акадэмічная адукацыя — яна дапамагае ці абмяжоўвае?

— Я лічу, акадэмічная адукацыя неабходная. Гэта гады руціны, дысцыпліны, але, прайшоўшы акадэмічны курс, ты ўмееш намалюваць усё, што заўгодна, на добрым узроўні. Гэта дае пэўную свабоду і скарачае шлях да рэалізацыі задуманага. Нават у абстракцыі прафесіянал убачыць, дзе самавук, а дзе мастак з адукацыяй. Кампазіцыя, тэхніка, колер — усё падпарадкавана законам. Але калі база ёсць, то пра законы можна забыцца, яны сталі часткай тваёй існасці.

І вось тады пачынаецца галоўнае — пошук сваёй мовы, фармуляванне сваіх прыватных законаў.

— Калі ты працуеш, ты думаеш пра гледача?

— Калі гэта праект, выстава — я думаю пра цэласнасць, тэму, эмоцыі. Няма задачы кагосьці задаволіць, акрамя сябе. Калі потым приходзіць водгук — гэта цудоўна, стымулюе. Але ў момант працы — толькі палатно, толькі фарба, толькі думкі пра твор.

— А калі б попыт на мастацтва знік, ты працягвала б?

— Вядома. Я заўсёды займалася мастацтвам — біла ў адну кропку. Проста таму, што люблю гэтую працу. Галоўнае — рабіць тое, што любіш. Тады не важна, купляюць ці не, прызнаюць ці не. Гэта приходзіць з часам. Велізарная колькасць людзей рабілі і робяць мастацтва проста таму, што не могуць не рабіць. Успомнім таго ж Ван Гога. Але ўсё ж такі мастак не павінен быць галодным. Я за поспех!

— Я гляджу на твае працы — шмат даволі вялікіх, як тая ж «Плашчаніца». Як ты выбіраеш фармат?

— Два крытэрыі: памер машыны і памер ліфта. (Усміхаецца.) Я памерала ліфт у майстэрні — цяпер мой максімум метр восемдзесят на метр трыццаць. У машыну ўлазіць метр пяцьдзесят на метр. Гэта мой любімы фармат. Апошнім часам да фарматаў ліфта і машыны дадаўся яшчэ і памер чамадана.

— Твае карціны цяпер часта называюць абстракцыяй...

— Няхай будзе абстракцыяй! Сапраўды, творы апошніх гадоў усё больш страчваюць рысы рэчаіснасці. Абстрактнаму мастацтву ўжо больш за сто гадоў, а для Беларусі гэта сапраўды яшчэ дзівавата. Абстрактнае мастацтва

Пятро Жаўняровіч

Пра наш кампаратыў

Перадаючы ў сваім творы пэўныя якасці, дзеянні, працэсы, аўтар часта не можа абысціся без іх параўнання, каб дакладней апісаць запраграмаваны мастацкім уяўленнем фрагмент жыццёвай сітуацыі. Таму ступені параўнання прыметнікаў і прыслоўяў — арганічная частка не толькі граматыкі, але і кожнай мовы наогул.

Граматычныя формы ступеняў параўнання беларускай літаратурнай мовы фарміраваліся гістарычна і сёння замацаваны ў граматыках, слоўніках і даведніках. Кампаратыў (вышэйшая ступень параўнання) выразна адрозніваецца ў дзвюх часцінах мовы, якія маюць яго, — у прыметніку ці ў прыслоўі. Якраз гэтая асаблівасць выразна адрознівае нашу мову ад рускай, дзе кампаратыў — нязменная форма (параўнаем: ‘брат **выше** меня’ — кампаратыў прыметніка; ‘брат прыгнул **выше** меня’ — кампаратыў прыслоўя). У нашай жа мове кампаратыў прыметніка захоўвае яго граматычныя катэгорыі — род, лік і склон.

Прааналізуем наступны сказ з дасланага ў часопіс твора:

Жыццё значна карацей часу, неабходнага для вырашэння ўсіх праблем, якія яно перад намі ставіць.

Мяркуем, можна зразумець, што *карацей* дапасуецца да назоўніка *жыццё*, значыць, гэта прыметнік. (А прыслоўе паказвае якасць дзеяння, то-бок судносіцца з дзеясловам, напрыклад: *Ты толькі цалуй яе даўжэй, а ўсё астатняе пад маю адказнасць!*) Таму форма прыметніка мусіць быць *карацейшае*. Мала таго, і сінтаксічная канструкцыя са ступенню параўнання, так бы мовіць, кульгае: аб’ект параўнання павінен далучацца да формы пры дапамозе прыназоўніка за (зрэдку ад) або злучнікаў як, чым.

Нагадаем, што і ў шмат якіх еўрапейскіх мовах канструкцыі з кампаратывам афармляюцца з дапамогай прыназоўнікавых (або злучнікавых) словазлучэнняў: [прыгажэйшы] *за* мяне → *than* *me* (англ.) → *als* *ich* (ням.) → *que* *moi* (фр.) → *que* *yo* (ісп.) → *odo* *mnie* (пол.) → *од* *мене* (серб.). І часам аўтары, усведамляючы і правільна перадаючы вербальна граматычную форму, парушаюць якраз норму сінтаксічную: *У апошні для Ігнацыя зямны круг Божага кола, асабліва ў тое лета і восень, хлопец выцягнуўся, глядзі — яшчэ трохі і не заўважыш, як **вышэйшы ростам бацькі** свайго будзе; трэба: **вышэйшы ростам за бацьку**...*

У выніку раней прыведзены сказ набывае наступны выгляд:

Жыццё значна карацейшае за час, неабходны для вырашэння ўсіх праблем, якія яно перад намі ставіць.

Дададзім, што аўтар мог выкарыстаць і складаную форму кампаратыва (больш кароткае), бо абраны прыметнік дае такую магчымасць. У той жа час некаторыя прыметнікі ўтвараюць **толькі** складаную форму, простая будзе ўспрымацца штучнай, чапляць за вока, адхіляць увагу чытача ад галоўнай думкі, перададзенай у сказе. Сярод такіх прыметнікаў (у асноўным суфіксальных) адзначым чулы, вядомы, слушны, дажджлівы, слізкі і мноства іншых...

Засяродзімся на аналізе яшчэ аднаго сказа:

Яўгенія Лязо

Слова цэліць, як куля

Слова пад кулямі: да 80-годдзя Вялікай Перамогі / укладальнік Віктар Шніп. – Мінск : Мастацкая літаратура, 2025. – 143 с.

«Слова пад кулямі» — зборнік артыкулаў, прысвечаны ролі СМІ ў часы Вялікай Айчыннай вайны: газетам, радыё, кінахроніцы, а таксама — літаратуры.

Найперш увагу прыцягвае якасць выдання: цвёрдая манахромная вокладка з павялічанай выявай круглай гільзы кулі. Ракурс падабраны ўдала: нечым яна нагадвае і дыск музычнай кружэлкі, і шэрае вока, што глядзіць наўпрост у душу. Выданне мае тоўстыя шэрыя аркушы з шурпатай фактурай, якія адразу ствараюць асацыяцыю з газетай. Афармленне багатае на чорна-белыя і каляровыя фотаздымкі, выявы плакатаў і газет.

Кніга мае чатыры раздзелы, кожны з якіх раскрывае пэўны аспект інфармацыйнага поля ваеннага часу. Выданне больш ахоплівае гісторыю ваеннай журналістыкі і СМІ, чым мастацкай літаратуры. Кніга дзвюхмоўная, большую частку займаюць артыкулы на рускай мове.

Пачнем наш разгляд з канца, з працы літаратуразнаўца Алеся Андруковіча «Паэзія супраціву і змагання». Артыкул пачынаецца разглядам твораў класікаў — Янкі Купалы і Якуба Коласа, якія выступалі на старонках газет з заклікам да беларусаў змагацца з фашыстамі.

Мікола Леўчанка

Прага жыцця і перамоі

Поздняков М. П. Выход всегда есть, или Письма из прошлого : книга прозы / Михаил Поздняков. — Минск : Четыре четверти, 2024. — 220 с. — (серия «Современная проза»).

Сярод выданняў, прысвечаных падзеям Вялікай Айчыннай вайны, годнае месца займае кніга слыннага беларускага пісьменніка Міхаса Пазнякава «Выход всегда есть, или Письма из прошлого». У ёй змешчаны аповесці, апавяданні, эсэ, заснаваныя на рэальных падзеях і носяць, як паведамляецца ў прадмове, аўтабіяграфічны характар.

Кожны твор пісьменніка ўздзейнічае на чытача спалучэннем праўды з мастацтвам, захоплівае арыгінальным сюжэтам. Аўтар скарыстоўвае рэальныя прозвішчы і імёны. У гэтым пераконвае ваенная аповесць «Выход всегда есть...». Пачынаецца яна апісаннем няроўнага бою звяна з трох чырваназорых бамбардзіроўшчыкаў капітана Васіля Зыкава. Яны трапнымі бомбавымі ўдарамі, кулямётнымі чэргамі знішчылі вялікую калону варожых танкаў, бронетранспарцёраў, грузавых машын з жывою сілаю на шашы Мінск — Магілёў у раёне горада Беразіно.

Лётчыкі збіраліся ўжо вяртацца на свой аэрадром, калі іх атакавалі нямецкія знішчальнікі. У жорсткім баі загінулі ўсе савецкія лётчыкі, акрамя капітана Зыкава. Ён змог пакінуць падбіты палаючы самалёт. Але ўжо блізка ад зямлі над купалам парашута пранёсся варожы знішчальнік, секануў кулямётнай чаргою. Некалькі куль імгненна прашылі парашут, а дзве ўпіліся ў правую нагу байца. Паранены лётчык скарыстаў перавязачны пакет і стаў прабірацца да сваіх, абапіраючыся на палку. Днём адпачываў, а ноччу ішоў, абмінаючы вёскі, дзе маглі знаходзіцца гітлераўцы. Неўзабаве натрапіў на лесніка, які накарміў ды абагрэў яго ў сваёй хаце, а на развітанне паказаў, куды ісці, параіў не заходзіць у суседнюю вёску, бо там ужо «гаспадарылі» захопнікі.

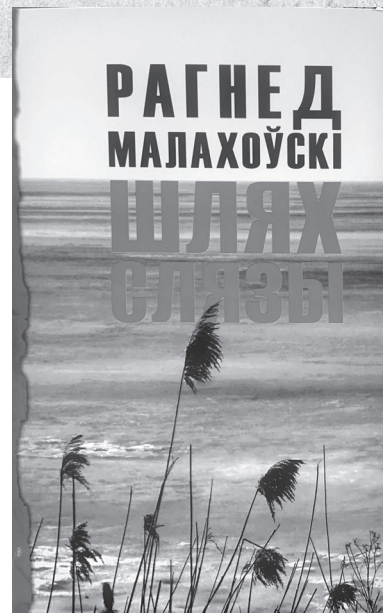

Валерый Максімовіч

*Палётны
ў вышынях пачуццяў*

У выдавецкім доме «Звязда» пабачыў свет зборнік вершаў Рагнеда Малахоўскага «Шлях слязы», у які ўвайшлі творы паэта, напісаныя на працягу 2002—2024 гг. і змешчаныя ў кнігах «Беражніца» (2005), «Жыві!» (2014), «У дзённай мітусні» (2012), «Выгнаннік дзьмухаўцовага раю» (2016), а таксама вершы розных гадоў. Своеасаблівы паэтычны калаж, які складае структурна-кампазіцыйную аснову зборніка, дае дастаткова поўнае ўяўленне пра эвалюцыю мастакоўскага мыслення, праблемна-тэматычную, стылёвую, лірыка-філасофскую скіраванасць кнігі, дазваляе ўбачыць светапоглядныя, каштоўнасна-сэнсавыя, жыццёвыя прыярытэты аўтара, яго стаўленне да самых розных праяў акаляючай рэчаіснасці. Сапраўды, у кнізе прадстаўлены пэўны паэтычны зрэз асабістых назіранняў, сумненняў, перажыванняў, роздуму на працягу доўгага прамежку часу, дзе можна прасачыць этапы аўтарскага сталення, рост прафесійнага майстэрства, заўважыць заканамерныя і відавочныя праявы ўнутранага ўзмажнення, што дазваляе за звычайнымі, здавалася б, праявамі, вобразамі, рэчамі разгледзець іх універсальную сутнасць, глыбокі сэнс.

Мне захацелася даць назву свайму водгуку паводле назвы аднаго з вершаў «Палётны ў вышынях пачуццяў». Выраз «вышыні пачуццяў», які выступае ў ролі своеасаблівага мастацкага канцэпту, утрымлівае ў сабе даволі шырокі і разнастайны вектар сэнсавых канатацый, што выражаюць найвышэйшыя духоўныя і эмацыянальныя перажыванні чалавека. Яго мы сустракаем у вершы Максіма Багдановіча «Слуцкія ткачыкі», дзе семантыка словаспалучэння звязана з далучанасцю да самых высокіх сфер мастацтва, нірваны, жаданнем прыпыніць унікальнасць душэўных праяў, пачуццяў, саму прыгажосць жыцця. Толькі ў «вышынях», як падаецца, можна адчуць усю насамрэчную, неўдаваную сутнасць праяўленага моманту, сітуацыі, агаліць дадатку іх глыбінны, экзістэнцыяльны «нерв», звязаны з пошукам сэнсу жыцця, усведамленнем канчатковасці быцця, пачуццём адчужанасці, сумненнямі і ваганнямі. Але, з іншага боку, гэта той кантрапункт, які павінен прывесці да разрадкі, катарсісу, адчування «новага нараджэння», уаскрэсення душы.

Малахоўскі, Р. Ю. Шлях слязы : вершы / Рагнед Малахоўскі ; укл. Віктар Шніп. — Мінск : Звязда, 2025. — 112 с.